

Svět dítěte a svět dospělého. Filosofický význam rozdílu

Stanislav Sousedík

Profesor Stanislav Sousedík, jeden z nejvýznamnějších českých myslitelů, působící na FF UK a KTF UK, odborník především na středověkou filosofii, se pokusil nastínit svůj názor na okamžik, kdy se nám rozpadá dětský svět a otevírá se svět dospělého. Předvedl, že k tomuto přechodu dochází naráz a ukazuje dvě zlomové situace, které vyvedou dítě z jeho vlídného světa a přinesou mu první silný pocit úzkosti.

Nejdříve jsme se zastavili u pojmu „svět“. V hovorovém jazyce používáme slovo svět ve dvou různých významech. Můžeme na svět nahlížet jako na soubor všeho okolo nás – všech existujících věcí. Zároveň lze vnímat svět jako relativní pojem. Svět jako vše okolo *mě*: „Žije ve svém světě“. Vše, co já okolo sebe vnímám, co pro mě má smysl. O tento druhý význam nám půjde především. Zajímavostí je, že důstojnost pojmu svět vrátil Martin Heidegger. V jeho době měl výraz „světský“ spíše ironický nádech. Původně má tento pojem křesťanský původ. Vše, co je ve světě, je žádost těla.

Co tedy rozumíme *světem dítěte*? Pro naše účely rozumíme dítě od věku, kdy si začne uvědomovat svět kolem sebe, do věku, kdy dochází dospělosti. Svět dítěte bychom mohli charakterizovat slovy: bezstarostný, zajímavý, dítěti nakloněný, milý a věčný. V první řadě je to tedy bezstarostnost. Dítě sice sleduje určité cíle, ale jsou to hlavně cíle fiktivní, nejsou to faktické starosti. Například, když holčička obléká panenku, aby jí nebyla zima. Daná činnost má cíl, ale fiktivní. Večer nechá panenku na zahradě, kde může zmoknout a zničit se. Faktické cíle sleduje pouze dílčí. Dítě se jde najíst, potřebuje něco podat. Dítěti chybí celkový cíl (smysl jednání), ke kterému by dílčí cíle byly pouze prostředkem. Celkový cíl spočívá v agregátu cílů dílčích. Naplňováním dílčích cílů se cítí dítě uspokojeno, protože jich fakticky dosahuje. To zakládá jeho spokojenost a bezstarostnost. Spousta těchto dílčích cílů je splněna díky pomoci jeho okolí. Dítě žije v milém, vlídném světě. Zároveň se mu zdá věčným: Babička s dědečkem byli vždy staří, tatínek bude vždy ten mladý a silný. Dítě si neuvědomuje, že tyto věci jsou pomíjivé, že by to mohlo být jinak.

Jak dítě dochází k dospělosti? Dětský svět se postupně mění. Důležitým přechodem je nastoupení do školy, kdy začíná konkurence mezi žáky, přibývá starostí. Věku dospělosti se však podle prof. Sousedíka nedosahuje postupně, zbavováním určitých rysů dětského světa. O dětský svět přicházíme jedním rázem. Postupně se možná vytvářejí podmínky, ale skutečné vykročení z dětského světa je okamžité. V čem to spočívá? Co je tedy oním skokem do dospělosti? Z několika životních událostí můžeme rozlišit dva hlavní důvody: prvním je neopětovaná láska a druhým je smrt. Jde-li o první faktor, pokusíme se to nastínit v oblasti erotické náklonosti. Naše láska v dětském světě byla vždy opětována. Najednou jsme postaveni před nespravedlivý svět, kdy za svou lásku k milované osobě nedostáváme nic zpět. Neopětovanou láskou, uvědoměním si, že tato láska nebude nikdy vstřícně opakována vůči nám, vypadne z milého a vlídného světa jeden člen, a tak jako loď se potápí díky jedné malé trhlině, nevlídnost se najednou rozšíří na celý svět mladého člověka. Přejicháme do jiného postoje, do onoho nevlídného světa. Jak na to může člověk reagovat? Můžeme se pokusit

s touto situací smířit – ve starých románech doporučovali cestování, tanec, rozptýlení, společnost. Objevují se body ve světě, které se zdají být zajímavé, ale to vše je už svět dospělého. Existují samozřejmě i jiné reakce. Pociťujeme nespravedlnost a pocit ponížení, který může vést k agresi. Ta se může obrátit proti milované osobě nebo proti nám samým.

Druhým důvodem, který nás hodí do světa dospělosti, je smrt blízké osoby. Nemusí to ani být osoba, kterou jsme měli velmi rádi, ale byla to osoba, která vždy se samozřejmostí patřila k našemu světu, nedovedli jsme si svět bez ní představit. Když taková bytost najednou odejde, dětský svět je zbaven své věčnosti. Dílčí cíle, které mladý člověk sleduje, se najednou jeví jako zbavené smyslu. Svět se zdá pomíjivý a tedy bezesmyslný. Mladý člověk se s úžasem rozhlíží kolem sebe, udiven, že lidé jsou zabráni do světa, do svých starostí, a to, že, díky své pomíjivosti, je svět ve skutečnosti beze smyslu, neberou na vědomí. Nechápe, že to snad dospělí nevidí, že pokračují v životě, jako kdyby se nic nedělo.

Člověka se v těchto okamžicích zmocňuje úzkost. Na rozdíl od strachu je to klidový, i když ne příjemný, stav, který nám otevírá úplně nový horizont. Úzkost není věčná, nepřetrvává příliš dlouho, a neumírá při ní veškerá naděje. Naděje je láska k nějakému dobru, ale mezi námi a dobrem je velká překážka. Když máme pocit, že se nám tuto překážku podaří překonat, tak máme naději. V úzkosti vždy zbývá alespoň *torzo naděje*.

Následoval exkurs k dílu Karla Hynka Máchy, který nám mohl poskytnout interpretační klíč: nostalgie po odešlém dětství tvoří jednu z důležitých Máchových myšlenek. Prof. Sousedík přečetl dva citáty z Máje, kde se Mácha vrací ke ztracenému dětství. Mácha neměl zvláště radostné dětství, později se mu ale podařilo vystudovat vysokou školu a získat dobré místo. Neměl proto důvod vzpomínat na radostné dětství v kontrastu s tím, že by se mu aktuálně vedlo hůře, a přesto dětství je to, k čemu se vrací.

Vraťme se zpátky. Zdá se, že smrt (člověka či lásky) má poslední slovo. Zbývající *torzo naděje* ale říká: Je to pravda? Je tomu tak skutečně? Náhle dospělé lidské mládě může reagovat několika způsoby. Jedna možnost je úzkost potlačit, jako když se po pohřbu sejdou pozůstalí a jdou do restaurace, kde se postupně uvolňuje napětí a lidé se začínají zase bavit, vrací se k běžnému světu. Další možnost je zoufalství – přijmu úzkost a žiju dál. Sedím v cele smrti, ale něčím se tam bavím. O tom, že není důvod k úzkosti, psal již Epikuros a Lucretius Carus: "když jsme tu my, není tu smrt, když je tu smrt, nejsme tu my". Třetí možnost je odvrátit se od úzkosti, chytout se onoho torza naděje a hledat něco, co by mohlo to *torzo naděje* ospravedlnit. To něco musí být takové, že vrátí světu význam a závažnost. Nemůže být prvkem světa, protože z celého světa máme úzkost. O tom, co nám poskytne naději, nemáme žádnou zkušenost – všechno, co máme, nepomohlo, ze všeho máme úzkost.

Dle profesora Sousedíka jsme tedy z dětského světa vyvedeni naráz, a to nějakou tragickou životní událostí, na kterou jsme dosud nebyli připraveni. Postupně se s touto situací vyrovnáváme, ale k tomu dochází již ve světě dospělých. Obsah této přednášky je první kapitolou v připravované knize Stanislava Sousedíka.